

13. detsember 2013

Kommentaariid ja ettepanekud Stockholmi programmi jätkuprogrammi väljatöötamiseks

Käesolevaga esitab MTÜ Eesti Pagulasabi oma kommentaarid ja ettepanekud seoses Stockholmi programmi jätkuprogrammi väljatöötamisega. Eeskätt puudutavad ettepanekud Euroopa ühise varjupaigasüsteemi loomisega seotud teemasid.

Me täname Siseministeeriumi info edastamise ja kaasamise eest. Pagulaste ja varjupaigataotlejatega tegeleva organisatsioonina puutume igapäevaselt kokku programmi ühe sihtrühmaga ning oleme seetõttu üks otsesemaid informatsiooni allikaid eksisteerivate probleemide ja sihtrühma vajaduste osas.

Stockholmi programm on möödunud suuresti Euroopa Liidu ühise varjupaigasüsteemi väljatöötamise tähe all. Kuigi uuendatud direktiivid ja regulatsioonid on samm õiges suunas, siis praktika näitab, et reaalne olukord on jätkuvalt ebavõrdne ja kõikuva kvaliteediga (näiteks võrreldes omavahel ühelt poolt töötava ja kvaliteetse süsteemiga Rootsit ning teiselt poolt läbikukkunud süsteemiga Kreekat).

Uue programmi väljatöötamine annab Euroopa Liidule võimaluse ühise varjupaigasüsteemi kriitiliseks ülevaatamiseks, eriti mis puudutab reaalseid praktikaid. Euroopa ühise varjupaigasüsteemi peamiseks eesmärgiks peab jätkuvalt olema kõrgete kaitsestandardite ja Euroopa-sisese ühtlase varjupaigasüsteemi kvaliteedi tagamine. Eriti tahaksime rõhutada nelja laiema probleemi lahendamise vajadust: vähene ligipääs protseduurile, ümberasustamisest kõrvalejäämine, Dublini regulatsioon ja varjupaigataotlejate kinnipidamine.

1 – Ligipääs kaitsele

Oktoobri alguses toimunud Lampedusa paadihukud, milles hukkus enam kui 300 inimest, tõid eriti tugevalt esile probleemi Euroopale ligipääsuga. Hetkel oleme olukorras, kus inimestel, kel on alust karta oma elu pärast kas tagakiusamise või sõjaolukorra tõttu, praktiliselt puuduvad legaalsed võimalused siseneda Euroopa Liidu liikmesriikidesse, et

ametlikult varjupaika paluda. Ligipääs on piiratud muuhulgas karmide viisanõuete, transpordiettevõtete karistamise (*carrier sanctions*) ja abivajajate piirilt tagasisaatmise tõttu. See annab omakorda tööd smugeldajatele, kuna Euroopa piiride üha suurem valvamine paneb abivajajaid otsima üha ohtlikumaid pääseteid. Eriti murettekitav on see olukorras, kus üha suurenev hulk abivajajaid, kes Euroopasse ei pääse, on pärit Süüriast, kus eskaleeruv sõjaolukord on sealt pärit inimeste kaitsevajaduse muutnud ilmselgeks.

Sellega seoses teeme ettepaneku

- luua kiiremas korras efektiivsed ja legaalsed Euroopasse sisenemise viisid, näiteks läbi viisanõuete lihtsustamise, ümberasustamisprogrammide soodustamise või humanitaarsetel alustel ligipääsu võimaldamise läbi välisesinduste (*protected entry procedure* ehk PEP);
- tagada Euroopa Liidu tasandil, et kõik liikmesriigid täidaksid oma kohustust kõik varjupaigataotlejad vastu võtta ja nende taotlused menetleda, muuhulgas läbi sõltumatu piirimonitooringu sisseviimise liikmesriikides, mis annab nii varjupaigataotlejatele, vabauhendustele, riigile kui ka piirivalvuritele kindlustunde, et kõikide piiriületajate inimõigused on tagatud.

2 – Pagulaste ümberasustamine

Pagulaste ümberasustamine on üks kolmest UNHCR-i poolt ettenähtud pikaajalisest ja jätkusuutlikust lahendusest pagulaste probleemile, kuna annab inimestele, kes ei saa kodumaale tagasi pöörduda ega esmasesse vastuvõtvasse ühiskonda integreeruda, võimaluse oma elu turvalises keskkonnas uuesti üles ehitada. Kuigi Stockholmi programm kutsus riike üles vabatahtlikult osalema pagulaste ümberasustamisprogrammis ja suurendama selleks seatud kvoote, ei ole paljud liikmesriigid (Eesti teiste seas) selle programmiga ühinenud. Samas on hetkel tegu peaaegu ainsa legaalse viisiga, kuidas kriisikolletest põgenenud abivajajad Euroopasse siseneda saavad. Samuti on tegu meetodiga, mis aitaks potentsiaalselt ühtlustada rahvusvahelise kaitse saajate arvu liikmesriikide vahel.

Sellega seoses teeme ettepaneku

- avaldada Euroopa Liidu poolt programmis mitteosalevatele liikmesriikidele survet või luua stiimuleid ümberasustamises solidaarselt osaleda.

3 – Dublini regulatsioon

Stockholmi programm nägi nn Dublini süsteemi, millega tuvastatakse see liikmesriik, mis hakkab konkreetset varjupaigataotlust menetlema, kui Euroopa ühise varjupaigasüsteemi nurgakivi. Paraku on vähemalt hetkeolukorras tegemist Euroopa varjupaigasüsteemi ühe ebaõnnestunuma aspektiga. Dublini regulatsioon põhineb valearusaamal, et Euroopa Liidu liikmesriikide varjupaigasüsteemid on ühtlase kvaliteediga ning et juba praegu on varjupaigataotlejate inimõigused kõikjal ühtmoodi kaitstud. Olukord, kus paljud riigid on peatanud Dublini-põhised tagasisaatmised Kreekasse, kuna seal ei suudeta tagada taotlejate inimõigusi, toob süsteemi probleemid eriti ilmekalt esile. Lisaks paneb Dublini süsteem

ebaproportsionaalselt raskesse olukorda Euroopa Liidu välispiiridel asuvad riigid, soodustab illegaalset reisimist ning ei ole oma kalliduse juures piisavalt efektiivne.

Sellega seoses teeme ettepaneku

- kaaluda humansema ja efektiivsema süsteemi loomist Dublini regulatsiooni poolt ettenähtu asemele.

4 – Varjupaigataotlejate kinnipidamine

Varjupaigataotlejate kinnipidamist kasutatakse paljudes EL liikmesriikides jätkuvalt reegli, mitte erandina, vaatamata sellele, et rahvusvaheline õigus seda ei luba ning et tegu on taotlejate õiguste ebaproportsionaalselt suure riivega. Samas ei sisaldanud Stockholmi programm ühtegi viidet varjupaigataotlejate kinnipidamise probleemile. Oleme seisukohal, et jätkuprogramm peaks selgelt viitama sellele, et varjupaigataotlejate puhul tohib kinnipidamist rakendada vaid erandjuhtudel viimase variandina ning seda lühimaks võimalikuks ajaks. Kinnipidamise alternatiivide kasutamine peaks olema prioritseeritud ja julgustatud Euroopa Liidu tasandil.

Sellega seoses teeme ettepaneku

- kontrollida rangemalt liikmesriikide varjupaigataotlejate kinnipidamise praktikaid ning julgustada alternatiivide kasutamist Euroopa Liidu tasandil.

Lisainfo:

Eero Janson

eero@pagulasabi.ee

tel. 517 4334